

צ'בזטי מזהר"ן

קמא

דף קיא:

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה קצה

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמה)

קיא:

ליקוטי

קצד צה צו צה צט ר רא רב רג רד

מוהר"ן

תורה אור
תהלים נא (יז) אָדְנִי שַׁפְתֵי
תַּפְתַּח וּפִי יִגִּיד תַּהְלֵלְתָּךְ:
תורה קצה
תהלים ד (ב) בְּקִרְיָא עֲנִי
אֲלֵהִי צְדִיק בְּצִרְתֵּי הַרְחֵבָה לִי
תַנְנִי וְשָׁמַע תַּפְלִיתִי:
תורה קצו
משלי כב (כג) כִּי יִהְיֶה יָרִיב
רִיבִים יִקְבַּע אֶת קַבְעֵיהֶם
נֶפֶשׁ:

תורה קצז
במדבר בהעלתך יב (א)
וּתְדַבֵּר מִרְגֵּם וְאֶהְרֵן בְּמִשְׁחָה
עַל אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכַּסִּית אֶשְׁרֵךְ
לְקַח כִּי אִשָּׁה כִּשִׁית לְקַח:
(ג) וְהָאִשָּׁה מִשָּׁח עֵנֹו עֵינָיו
מֵאֵד מִכָּל הָאֲדָמָה אֶשְׁרֵךְ עַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה: ס
תורה קצה
שמות בשלח יד (טו) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל מֹשֶׁה מִה תַּצְעַק
אֵלַי דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִשְׁעוּ:

תורה קצט
תהלים קיט (קג) מִה נִקְלָצוּ
לְחַכֵּי אֲנָתְךָ מִדְּבַשׁ לֶפֶי:
תורה רא
איכה ב (ו) וְנָח אֲדֹנָי מִנִּזְנוֹתַי
נָאֵר מִקְדָּשׁוֹ הַסְּגִיר בְּנֵי אוֹיֵב
חֹמֹת אֲרָמְנוֹתַי קֹל תַּנְנוּ
בְּבֵית יְהוָה כִּיֹּם מוֹעֵד:
משלי י (ב) לֹא יוֹעִילֶנּוּ
אוֹצְרוֹת רֶשַׁע וּבְרָקָה תִּצְלֵל
מִקְּוֹת:
תהלים קיב (ט) פֶּה־נָתַן
לְאֲבִינָיִם צְדָקָתוֹ עֲמֵדֹת לְעַד
קָרְנוֹ מִרֹם בְּקִבּוֹד:
תורה רג

אסתר ב (יא) וּבְכָל יוֹם יוֹם
מִדְּבָרֵי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ
בֵּית הַנְּשִׂימִם לְדַעַת אֶת שְׁלוֹם
אֶסְתֵּר וְמֵה יַעֲשֶׂה בָּהּ:

הפקיד. ותיכף נפל לרגלי הפקיד, וחלק לו כל הכבוד השייך להושר, והשיב לו על עסק שאלתו, אזי נתהפכו פני הפקיד כשולי קדירה [א], ונתבייש מאד, כי אין בזיון גדול מזה, שבעיני השר נותנים לו כבוד הזה. כמו כן עיקר הכבוד הוא רק מהדיבור, כי אבר מהאדם כגון יד אינה יכולה לחלוק לו כבוד, כי גם אינו ניכר בהיד בעצמה תכנית האדם, וכן אפי' פני האדם אינו מיוחד להאדם בעצמו, כי נמצא גם היה שיש לה פני אדם כגון קוף, ואין זה גדר האדם, ועל כן אינו מקבל כבוד כי אם מהדיבור, שבזה מובדל האדם מחי. ועל כן מאחר שעיקר הכבוד הוא בהדיבור, והדיבור הוא היכול המלך [ב], כי היכול גימ' אדני בחי' הדיבור, כמ"ש (תהלים נא) אֲדָרְשֵׁנִי תַּפְתַּח (ע' תיקון יה [ג]) א"כ רוצה לקבל כבוד בהיכל המלך, ואין בזיון גדול מזה, כידוע בחוש, שבוודאי יתבייש העבד מאד כשיחלקו לו כבוד גדול לפני המלך, כנ"ל במשל הנ"ל :

קצה [ד] (תהלים ד) **בצר הרחבת לי**, היינו שגם אפילו בהצרה בעצמה, השם יתברך מרחיב לנו. כי אם יסתכל האדם על הסדי ה', יראה, שאפילו בעת שהשם יתברך מיצר לו, גם בהצרה בעצמה, השם יתברך מרחיב לו, ומגדיל הסדו עמו. וזה **בצר הרחבת לי**, היינו אפילו בתוך הצרה בעצמה, נתת לי הרחבה בתוכה, מלבד מה שאנו מצפים שהשם יתברך יושיעני בקרבי מכל הצרות, וייטבי עמנו מאד, אך אפילו גם בהצרה בעצמה מרחיב לנו [ה]:

קצו [ו] (אבות פ"ב [ו]) **וכשאתה מתפלל אל יתעש** תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים וכו'. כי אסור לאדם לעמוד עצמו על שום דבר, היינו שאסור להתעקש בתפלתו שהקדוש ברוך הוא יעשה לו דווקא את בקשתו, כי זה הוא כמו לוקח דבר בחזקה, בגזילה. רק צריך להתפלל ולהתחנן לפני השם יתברך ברחמים ותחנונים, אם יתן הש"י יתן, ואם לאו לאו, כמוכא במ"א (פ'). וזה אל תעש" תפלתך קבע, מלשון גזילה, כמו שכתוב (משלי כב) **וקבע את קובעייהם נפש**. היינו שכל מה שהוא מבקש, הן פרנסה או בנים או שאר צרכים, אסור להתעקש ולעמוד עצמו בתפלתו, שדווקא יעשה הקדוש ברוך הוא את תפלתו, כי זה הוא תפלת קבע שלוקח הדבר בחזקה בגזילה, רק יתפלל רחמים ותחנונים כנ"ל :

קצז [ז] **דע** שלשון הרע של העולם מוזיק ופוגם את העניות^א, שעל ידי לשון הרע שהעולם מדברים, על ידי הפגם הזה, א"א להצדיקים להיות עניים, כי פגם לה"ר מפריד בין ענוה לחכמה, ועל ידי זה, נפגם הענווה, וא"א להיות עניו, ואפילו אם יהיה עניו הוא בלא חכמה, וזה ידוע שענווה בלא חכמה אינה כלום, כי בוודאי אין זה מעלת הענווה, להראות עצמו ככפופת ראש בדרך שמות כאלו הוא עניו, כי זה ענווה פסולה [ח], ועיקר הענווה" כשהיא בחכמה, ועל ידי פגם לה"ר, נעשה פירוד בין ענווה לחכמה, ועי"ז א"א להיות עניו, וזה היה מעלת משרע"ה, ששכחה התורה אותו, שהיה כ"כ גדול

במעלת הענוה, עד שאפילו לה"ר לא הזיק לענוונותו, וז"ש (במדבר יב) **ותדבר בו במשה בו**. נמצא שהיה פגם לה"ר בעולם, אעפ"כ, [ט] **והאיש משה ענו מאד**, כי היה במעלה גדולה כ"כ בענווה, שאפי' פגם לה"ר, לא הזיק לו לענווה שלו [י]:

קצח [י] **כשאתה צועק להש"י**, אומרים לו ליסע [יא], כמ"ש (שמו' י"ד) **מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו** [יב]:

קצט [יג] **דע** שיש המתקה להנצל מעונש של אלמן, שלא תמות אשתו חי', והוא, על ידי שמרגישין טעם מתיקות בהתורה, על ידי זה ניצולין מזה העונש, לכלי להיות אלמן חי', וזה כדאותיות **אלמן** ר"ת **מה נמצויה לחכי אמרתך** (תהלים קיט) שעל ידי שמרגישין מתיקות בהתורה כניצולין מהעונש הזה, וגם הכתוב [יד] **מסיים מדבש לפי**, שעל ידי זה המתיקות שמרגישין בהתורה ממתקין הדין של מיתת אשתו חי' כי **דבש בגימ' אשה** כמוכא בכתבים [טז]:

ר [טז] **המעם** שהצדיקים שבזמן הזה הם עשירים, ובזמנים הקודמים היו רובם עניים ואביונים, זה מרומז במשנה (אבות פ"ד [ז]) **כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר**, והצדיקים שבזמן הזה הם הם הצדיקים שהיו בזמנים הקודמים בסוד הגלגול, וכבר קיימו התורה מעוני, על כן זוכים עתה לקיימה מעושר :

רא [טז] **מרומז** בתרגום איכה ל' (ב) שכפסח צועקין בהתפילה כמוכא על פסוק **קול נתנו בבית ה' כיום מועד**, כקל עמא דמצלין בהגא דפסחא, עיין שם בתרגום :

(משלי י [ז]) **צדקה תציל למוות ראשי תיבות מצ"ת** : **סגולה** להולי נופל ר"ל. לפור צדקה, (תהלים קיב) **פזר נתן לאביונים ראשי תיבות נפ"ל** [יז]:

רב [יז] **כל** מי ששכלו קטן ביותר, צריך לחלוק לו כבוד ביותר, כי כל מה ששכלו יותר קטן, הוא יותר הפזן בכבוד, וכמו שאנו רואים בחוש, שהנשים מקפידין מאד על כבודם, ורוצים מאד את הכבוד, וזה מחמת, שהנשים דעתן קלה [יח] וקטנה מאד :

רג [יח] **מסיפורי** דברים של הנשים יכולים לידע מעמד השכינה איך היא אוחות כעת, וזה שכתוב אצל מרדכי (אסתר ב) **שהיה מתחלף לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר**, ואסתר היא השכינה [יח], כי מרדכי היה משיג זאת, לידע שלום השכינה מחצר בית הנשים ע"י סיפורי דבריהם :

רד [יח] **מעלת** הצדקה ידוע, בפרט כשנותנין לת"ח כמוכא [יח] שהמעוה שנותנין לת"ח הוא בחי' תמכי אורייתא [יח], אבל באמת זה המעוה שנותנין לתלמיד חכם הוא בחי' תורה ממש [יח], ואין עבירה יכול לכבות זה המעוה שנותנין

א הביטוי הזה שבת ל. ומו"ק ט. ומגילה יא. ופירושו שנעשו שחורים. וז"ע שכל מקום ע"י בוסה נעשו חלומים. ועיין נהי יט וטובה ל: ותולין מ: אלום שמור הוא אלף שלמה. וז"ע כי בצוה גולה חז"ל סומקא ואלתי חיוולא. עול ל"ע כי שחמות הפנים נמולא בכולה כג סהא ממתמ עלצות ומסכות ממילי ומסוכ הסתפקות

ב בתרלד- קיף
ג שוחות הר"ן קה
ד רף לב.
ה לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
ו גם בדפורי- ותרלד- יושיעני בקרב, ומתרלד- יושיענו בקרב
ז גם בדפורי- ותרלד- וייטב, ומתרלד- וייטיב
ח עיין עלים לתרופה מכתב קי (או קיז) ד"ה וכבר נחקר אצלי ומכתב קסה (או קעג) ד"ה והנה כוננת לדעתי
ט לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
י משנה יב
יא גם בדפורי- ותרלד- תעש, ומתרלד- (וצ"ע כי במשנה כתוב תעש)

ב בתורה ט' תיקונון סימן כ' [ועיין לק"ה גזילה ה]
ג גם בדפורי- ותרלד- תעש, ומתרלד- תעשה
ד תורה זו נאמרה קודם שבועות שנת תקסה ועיין חיי מוהר"ן סימן כד
ה בדפורי- העניוה, בתרלד- הענווה, ומתרלד- העניוה
ו עיין תורה כב תנינא
ז מתרלד- הענווה
ח במדבר יב ג'
ט עיין חיי מוהר"ן סימן תקעה
י לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
יא עיין שיש"ק ח"ד אות מח ושם ח"ז תמ תמא ועיין לק"ה פקתון ג' ג' שלרד אמטע ועסיס לייקא.
יב ע"ש אור החיים. * ועיין שבחי הר"ן סוף אות יד. ועיין וזהו בשלח מח. ותרומה קעה ושער הכוונות ספירת העומר ודעת תבונה פ"א דף כ טור ב'. ולק"ה פסח ז' כא כב. ועיין בעש"ט עה"ת פרשת נח אות קלא - מש"כ בוורה (בשלח מח.) אלי דייקא דא בעתיקא תליא, שהיו צריכין להפקיר את ויקהל רית. שלח קע.

יז לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
יח עיין חיי מוהר"ן סימן תקסג. גם עיין אסתר ה' א' ותלבש אסתר מלכות ועיין מגילה יד: שלבשה רוח"ק ועיין וזהו שלח דף קסט: והקת דף קפג: ועץ חיים שע"י מו פ"ו מ"ח ופרי עץ חיים פורים פ"ו ור"ה פ"ג
יט לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
כ וזהו מצרע נג: ע"ה' ותומכי מאושר (משלי ג)
כא ועיין תורה ב תנינא אות ג'
כב פ"א אנשים שתומכים בלומדי תורה עיין לעיל תורה לד אות ו [דף מה:]: ושם ציין בתרלד להקדמת הוורה דף ח.
כג עיין לקמן תורה רפ [דף קכא:] ישכר וזבולון שרים ע"ש ועיין מנורת המאור פ"ב אות רנד

מאמר בצר הרחבת לי

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

"בצר הרחבת לי" הוא עניין הדעת לראות אור בחושך. לגלות את החסדים וההשגחה שיש בתוך הצרה. יסוד זה חוזר בחז"ל הרבה וכן בדברי רבנו. כמו שנפסק בש"ע (או"ח רל) לעולם יהא אדם רגל לומר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, בבחי' שרואה בעיני שכלו אור בקצה המנהרה. ויש מדרגה למעלה ממנה שעל כל צרה אומר גם זו לטובה, דהיינו שהיא לא צרה כלל אלא אור. ונראה שכאן מדובר על מדרגה שביניהן שהצרה נתפסת כצרה ואעפ"כ מוצא בה נקודות אור להאחז בהן בתקווה וחיבור והודיה להקב"ה. ובבחי' אם אציע שאול הנך". וזה לשון מוהרנ"ת: צריך שתדע, שבכל הצרות והיסורין שבעולם יש בהם איזה הרחבה, מלבד מה שמצפים שבחסדו יושיע ויבטל הצרה לגמרי, אך גם בהצרה בעצמה בודאי יש בה איזה הרחבה. ותסתכל על זה היטב ועל ידי זה תוכל לסבל ולקבל כל מה שעובר עליך כל ימך באהבה ולא תתבהל משום דבר, ועל ידי זה תוכל להתקרב אליו יתברך תמיד בכל מה שעובר עליך ועל ידי זה יושיע לך השם יתברך (לקוטי עצות סבלנות אות ח):^{1/2}

שיחות

עלים לתרופה מכתב נט – והנה מה מאד שמחת נפשי במכתבך אשר קבלתי בשעה זאת, התייגני בדבריך בראותי שתודה לאל כבר התחלת לראות ישועת ה', איך הוא יתברך שומע תפלת כל פה תמיד. אך אף על פי כן אתה צריך התחזקות גדול ונפלא. בפרט בענין השיחה בינך לבין קונך, גם צריכין לזכור מה שאמר הוא וזכרנו לברכה בזה הלשון מען טאר ניט דעם אויבערשטיין נאך גיבען, דהיינו בשהוא יתברך מרחיב קצת אסור להסתפק בזה, רק להתחנן ולהתגעגע בכל פעם על השאר, מה שחסר לו עדין בעבודת ה', בפרט שעדין חסר לנו הרבה הרבה, אך אמר שאף על פי כן אסור להיות בעצבות ומרה שחורה, רק לשמוח מאד בישועת ה', בפרט בעת שמרחיב קצת בחסדו, ומשפיל על דבר יוכל להבין מעט, איך להתנהג בזה, לידע תמיד שעדין חסר לו הרבה מאד מאד, כמעט בלי שיעור, ואף על פי כן יהיה בשמחה תמיד, כי גם בעת שצד לאדם חס ושלום ונדמה לו שאין השם יתברך פונה אליו כלל, אף על פי כן צריכין להיות בשמחה תמיד ולמצא תמיד איזה הרחבה אפלו אז בבחינת בצר הרחבת לי וכו', ומכל שכן בעת שהשם יתברך מאיר פניו קצת.

שם מכתב קיז – וראיתי היטב שאם ירצה האדם להסתפל על החסרונות יהיה חסר לו לעולם הרבה, פי אפלו הגבירים הגדולים עדין חסר להם הרבה מאד, שנדמה להם להכרחיות, אבל להפך בשזוכרין שהכל חסד הנם, פי ערם יצא האדם מבטן אמו, וכל מה שיש לו הוא חסד גדול, אזי יכול להיות את עצמו הרבה בכל מה שיש לו, אפלו בכתנת קרוע ומנעלים המטלאים חס ושלום, מכל שכן כשיש לו עוד איזה מלבוש ישן אפלו של פשתן עב וכו'. ואפלו בענין עבודת ה', אף על פי שבו צריכין להסתפל לעלות בכל פעם למעלה למעלה, אף על פי כן פשוטין שעובר עליו מה שעובר, צריכין להיות את עצמו בכל פעם בכל נקדה ונקדה טובה שיש בו, וכן בכל היסורים וההרפתקאות שעוברין על האדם בכל פעם צריכין לילך בכל זה הרבה, והכלל שבודאי לפי תקף מרירת הגלות בגשמיות וברוחניות שמתגבר עתה רחמנא לצלן על כלל ישראל, ובפרטיות על כל אחד ואחד מה שעובר עליו, וכפי רובי הקלוקלים שיודע כל אחד בנפשו, בודאי צר ומר מאד מאד שכמעט אי אפשר להיות, אף עקר הקיום והחיות הוא בנס נפלא מאתו יתברך על ידי עצם חסדו יתברך שהוא ממשיך בכל יום ובכל עת, וכל זה כלול בדברי קדשו וזכרנו לברכה (לקוטי מוהר"ן קצ"ה), במה שאמר על פסוק בצר הרחבת לי, שיש הרחבה גם בהצרה בעצמה וכו', מלבד מה שהוא יתברך מוציא מכמה צרות בחסדו, וכבר נחקר אצלי שעקר החיות על ידי אומרה לאלקי בעודי וכו' בענין עבודת ה', ובענין עסקי העולם וטרדת הפרנסה והיסורים רחמנא לצלן, על ידי בצר הרחבת לי הנ"ל, וזכר היטב דברים אלו, כי כבר דברנו הרבה בכל זה, ואף על פי כן אסור שיהיו ישנים אצלנו, כי הם חיינו וכו', ועל כל זה אמר דוד המלך עליו השלום (תהלים צ"ד) לולא ה' עזרתה לי כמעט וכו', וכן (שם ל"ח) אם אמרתי מטה רגלי חסדך ה' יסעדי, וכן צופה וכו' ה' לא יעזבנו בידו וכו'.

שם מכתב קעג – והנה פונת לדעתי מה שכתבת שאתה מוחה עצמך עם התורה "אומרה לאלקי בעודי" ועם התורה "בצר הרחבת לי" וכו'. כי גם אנכי עקר חיותי בזה בכל עת בפרט בעת הצרה הגדולה הזאת. אלו פינו מלא שירה בים וכו' אי אפשר לבאר אחד מאלף נפלאות ההרחבות שבתוף הצרה בכל יום ויום ובכל עת ושעה, מה גדלו מעשי ה' מאד עמקו מחשבותיו.

שם מכתב קפט – ואם אמנם האמת שבודאי צריכין לצעק להשם יתברך בעת הצער, וגם להודיע להתלמיד חכם צערו שייבקש עליו רחמים, ובפרט אל אביך כי מי יחוס עליך יותר ממני, אף אף על פי כן בכל פעם צעקתך שלא פראוי, כאלו חס

כס תשרי ער ד' חסון תשפ"ה

² ראה מה ששינה קצת את הלשון מסדר הקצור לקוטי מוהר"ן השלם – צריך שתדע שבכל הצרות והיסורין שבעולם יש בהם איזה הרחבה, מלבד מה שצריכים לצפות שבחסדו יבטל הצרה לגמרי, אך גם בהצרה בעצמה בודאי יש בה איזה הרחבה, ותסתכל על זה היטב למצא ההרחבה שבתוף הצרה, ועל ידי זה תוכל לסבל ולקבל כל מה שעובר עליך ולא תתבהל משום דבר, ועל ידי זה תוכל להתקרב אליו יתברך תמיד בכל מה שעובר עליך, ועל ידי זה יושיע לך השם יתברך: (קל"מ השלם)

ושלום כל העולם נפל עליך, ובאלו יסוריך חס ושלום גדולים מכל בני העולם, לא כן בני חביבי כי צריכין לזכר מאד בכל פעם מה שכתוב על פסוק בצר הרחבת לי (בלקוטי א' סימן קצ"ה) ובפרט לשמח את עצמך בכל פעם ממה שנוצלת לבלי להיות מתנגד חס ושלום על אמת כזה אשר הוא סמיכתנו ותקותנו בזה ובבא לנצח, ולהסתכל מה יעשו החולקים כשעוברים עליהם צרות יותר מאלה במה יחיו עצמן, אם במה שמכים חלונות ושופכין דמים ורודפין נפשות ישראל בהנם כל כך, בני חביבי צריך שתשים לבך שכל מה שאנו מדברים אין בנותנו לדבורים בלבד חס ושלום, כי אם לילך בזה ולהציל נפשו על ידי זה, בפרט בעת צרה חס ושלום שמא צריכין להכריח עצמו למצא הרחבה בתוך כל הדחקות והיסורים שבעולם, כי אדם לעמל יולד וכו', וכבר דברנו בזה הרבה. ואני חוזר על כל הצדדים בכל פעם, ואיני מוצא שום חיות ותקוה וימוס והצלה בכל מה שעובר על האדם בזה העולם כי אם פח הצדיק האמת, כי אלמלא מלחא לא הוי עלמא יכול למסבל מרירותא וכו', מה גדלו חסדי ה' ונפלאותיו עלינו שזכינו להנצל מלהיות מתנגד על טוב אמתו בזה, שהוא הממתיק כל המרירות וכו' והוא סמיכתנו ותקותנו לנצח.

שם מכתב רמב – אהובי בני שיחיה אם אמנם צערך גדול ואני מצטער הרבה מיסוריך, השם יתברך ירחם. עם כל זה אתה מחמיר ביותר. ואתה מגדיל הצער יותר מדאי. וכל דברינו הם למעט ולהקטין הצער והצרה ולמצא הרחבה בתוך הצרה עצמה, כמו שכתב על פסוק בצר הרחבת לי. ואתה דרפק בכל פעם להגדיל כל מיני צער יותר מדאי. בפרט שכבר אתה רואה במעט ימך שעברו עליך, שאי אפשר להמלט מיסורים כמעט בכל יום, וכמו שאמר רבנו זכרנו לברכה בפרוש "דע שבכל יום צריך שיעבר איזה צער על כל אחד מישראל וכו'".

שארית ישראל מכתב פג (מר' שמשון ברסקי לבנו נתן) – בלי תירוץ להסתכל תמיד על ההרחבות והחסדים שעושה עמכם השי"ת ולהרחיק מגבולכם העצבות והדאגות בכל מיני הרחקות, לבלי להסתכל על החסרונות והנסיונות כלל, כי חסרונות ונסיונות עוברים על כל בני עולם אפילו על העשירים, שמדעתו הק' של אדומו"ר ז"ל אינם יודעים ואינם יודעים במה להחיות עצמם והחיים אינם חיים כלל, אבל אנחנו השי"ת ברחמיו זכנו לידע קצת מדעתו הק' ועצותיו הק' וצריכים אנחנו לקיימם בכלל ובפרט מדת השמחה ובפרט להרחיק מעצמו העצבות והמ"ש, אשר בזה תלוי עיקר היהדות וצריכין אנחנו להתחזק בשמחה תמיד ולהודות ולהלל תמיד להשי"ת על החסדים והטובות שעושה עמנו, ולהתחזק תמיד בגשמיות עם הפסוק, "בצר הרחבת לי" כפי פירושו של אדומו"ר ז"ל וברוחניות לחזק עצמו תמיד עם התורה, "אזמרה לאלקי בעודי" אשר אדומו"ר ז"ל הזהיר מאד לילך עם התורה הנ"ל תמיד בכדי להנצל מעצבות ומקטנות המוח אשר הוא פגם גדול. אפילו אם הוא מחמת רוחניות, ועל שני דרכים הנ"ל היינו בצר הרחבת לי אזמרה לאלוה בעודי יכולין לחיות ח"י מנוחה ברו"ג, וכל חיותי וקיומי הוא רק ע"י שני דרכים הנ"ל בכל מה שעובר עלי, וזה כל התחזקותי, וכן תעשה גם אתה וכשתקיים ככל הנ"ל בעז"י תמצא תמיד חסדים והרחבות בגשמיות, ונקודות טובות הרבה ברוחניות.

עונג שבת דף כג – הנה מציינו בתנא דבי אלי' זוטא פרק ח' ה' לו לאל' לומר בניך הם בני בחוניך בני אברהם יצחק ויעקב שעשו רצונך בעולם ולא די שלא אמר כן אלא אמר קנא קנאתי וכו' כי עזבו ברייתך וכו' באותו שעה אמר הקב"ה לאל' לך שוב לדרכך וכו', ומה שיש בדעתך אין אני אוכל לעשות יעני"ש בישועת יעקב שמפרש מה שבדעתך לכלותם א"א שכבר נשבעתי לאבותם יעני"ש ותמוה מאד היתכן לחשוב על אל' הנביא זכור לטוב שרצה ח"ו לדבר כזה כפשוטו אך י"ל עפ"י מה שמצינו בפרק ה' בתנא דבי אליהו זוטא שאלהו הנביא משבח מאד מדת העניות שאמר מלמד שחזר הקב"ה על כל מדות שבעולם ולא מצא מדה טובה לישראל אלא עניות וכו' וכו' יעני"ש והשתא י"ל שרצה אליהו הנביא לזכות את ישראל אז שיחזרו למוטב ע"י שיצרך אותם בעניות דהנה כתיב וזהב עשו לבעל היינו שע"י רוב זהב עשו את העגל ובודרו של אליהו עבדו ע"ז של הבעל י"ל שהי" ג"כ מתוך רוב שפע כנ"ל וזאת רצה אליהו הנביא ואמר הקב"ה אין אני אוכל לעשות כל ישראל ח"ו עניים כי הקב"ה רוצה תמיד בטובת ישראל בגשמיות וברוחניות. רק בעיקבתא דמשיחא מציינו בתנא דבי אליהו בשם רבי נחמי' דור שכן דוד בא בו העניות תרבה, יש לומר לפרש בדרך רמז, הנני שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא וכו', הפירוש הפשוט האמיתי הוא שיבא לבשר לנו במהרה בימינו אמן סלה, אך בדרך רמז יש לומר ג"כ דלפני בא וכו' יהי מדת אליהו הנביא היינו שהעניות תרבה כנ"ל, אך י"ל שיהיה ג"כ ברחמים ובחסדים בדרך שאמר לנו רבינו ליקוטי מוהר"ן ז"ל לפרש "בצר הרחבת לי" היינו שגם בהצרה הרחבת לי, הרצון שיש גם בצרה הרחבה.

לקוטי הלכות

או"ח תשעה באב ותעניות הלכה ד' אות כ' – ובכל זה אנו רואים איך נפלאותיו ומחשבותיו אלינו בכל עת אפילו בתקף ההסתרה ועל כן זה הנס של פורים גדול מכל הנסים, כי על ידי זה רואים עצם השגחתו יתברך תמיד ובודאי כל מה שנוצרה עמנו גם עתה בדורות הללו הכל לטובתנו. ואף על פי שאנו רואים צרות פאלה בכל עת, אף על פי כן צריכין להאמין שבודאי הכל לטובה. וקצת רואים בעינינו מי שמושים לבו לעצם הנפלאות שהשם יתברך עושה עמנו גם עתה בכל דור על ידי גדולי הצדיקים שמקיימים אותנו בתקף ההסתרה הזאת, כי בצר הרחוב לנו, שגם בעצם הצרה יש פמה הרחבות, (כמו שמבאר במקום אחר בסימן קצה). וכמו שאנו אומרים שלש פעמים בכל יום, ועל נסיון שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובתיך שבכל עת וכו', הטוב כי לא כלו רחמיך וכו'.

וי"ד כלאי בהמה הלכה ד' אות ה' – צריכין להמשיך קדשת העולם הבא גם בעולם הזה. שזהו בחינת להמשיך קדשת שבת לימי החל, כי שבת בחינת עולם הבא שכלו טוב וימי החל הוא בחינת העולם הזה שמלא יסורים וצרות רחמנא לצלן, כמו שכתוב, אדם לעמל יולד. וכתוב, גם כל ימיו פעם ומכאובות. אבל ה' יתברך חפץ בקיים העולם וממתיק ומבטל בכל פעם יסורי וצרות העולם הזה בחסדו וטובו וישועתו שמתנהג עמנו בכל יום ויום וצריכין להסתכל על זה היטב על כל הטובות שגמל עמנו ולהביא תודה והודאה על זה כנ"ל. וזה בחינת שממשיכין הקדשה והשמחה של שבת לששת ימי החל, היינו הקדשה והשמחה של עולם הבא שהוא כלו שבת שאז עקר התודה וההודאה ימשיכו גם בעולם הזה גם בעת צרה, שאפילו בעת צרה חס ושלום יסתכלו על הטובות שעשה ה' יתברך עמנו עד הנה. וגם בהצרה בעצמה בודאי יש איזהו הרחבה בשמסתפלין היטב, כמו שמבאר אדונו מורנו ורבנו זכרנו לברכה על פסוק בצר הרחבת לי (בסימן קצה), עין שם היטב. ועל ידי זה צריכין להביא תודה להודות ולהלל לשמו יתברך על העבר ועל ידי זה יכולין לקרותו ולצעק אליו על להבא כנ"ל. וזה בחינת לך אצח וזבח תודה ובשם ה' אקרא, הינו כנ"ל: (אות ח') עקר כל הצרות הם על ידי הגליות שאנו בגולה בין העב"ם שכלם כלולים בעשו וישמעאל שהם בחינת שור וחמור והזהיר הפתוב שלא לערבים יחד על ידי אסור מערכת פלאים שלא לגרם חס ושלום לערב ולחבר הצרות יחד שאז אי אפשר לסבלם חס ושלום, הינו שלא יגרם לבלבל דעתו חס ושלום שידמה לו פאלו כל העולם נפל עליו (כמו שרגילין העולם לומר בעת צרה חס ושלום) פאלו חס ושלום כל הצרות באו עליו

חס ושלום בלי הרחבה כלל והא בקא תליא שמי שאומר כך חס ושלום ועל ידי זה נתעקם לבו מה' יתברך ואינו יכול לצעק אליו אזי חס ושלום באמת נתברין עליו הצרות רחמנא לצלן, פי כל הנמשך אחר צערו הצער נמשך אחריו חס ושלום, רק צריכין לתן רוח בדעתו למצא הרחבות גם בתוך הצרות בעצמן ולהביא תודה והודאה בכל עת, פי באמת בכל צרה שבעולם יש בתוכה הרחבה בחינת בצר הרחבת לי פנ"ל וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה על פסוק, אף לא בעי ישלח יד (איוב ל) וכתוב, ולא יעיר כל חמתו שזה בחינת ורוח תשימו בין עדר ובין עדר הנאמר ביעקב אבינו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה על הצרות והגליות שפון יעקב במה שלא ערב פלאים לתן רוח בין הצרות. שזהו בחינת ורוח תשימו בין עדר, ובין עדר בין צרה וצרה, בין גלות לגלות, כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה, הינו פנ"ל.

ח"מ פריקה וטעינה הלכה ד' אות יב – פי על כל אדם בהכרח שיעבר עליו כמה וכמה מיני הרפתקאות ותלאות וכו' פי אדם לעמל יולד וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בלהי גופא דרופתקי נידהו וכו' בפרט בגלות הנה אשר תכפו עלינו צרות ואין לנו חיות פי אם על ידי ההרחבות שה' יתברך מרחיב לנו בין צרה לצרה וגם בתוך הצרה בעצמה יש הרחבות גדולות בבחינת בצר הרחבת לי כמו שמבאר בסימן קצה. וזה ידוע שכל מה שעובר על האדם בודאי פוגת ה' יתברך לטובה כדי להזכירו לשוב ולהתקרב על ידי זה ולמקד הפשע ולהתם חטאות כמו שכתוב, ויאמר פי ישובן מאון. אף רבים אומרים דחיות של שקר ומטעים את עצמן שמרביי הצרות והיסורים אינם יכולים ללמד ולהתפלל ולהתקרב לה' יתברך ובאמת הוא להפך שכל הצרות והתלאות והיסורים שה' יתברך שולח על כל אדם לכל אחד פני עונו הכל הוא רק לקרב ולא לרחק פי פוגת ה' יתברך הוא בודאי לטובה ולא לרעה חס ושלום, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שחייב אדם לומר בכל עת כל מה דעבד רחמנא לטב עבד. על פן עקר העצה הוא דרך הנ"ל להרגיל עצמו בתודה והודאה לה' יתברך שהוא בחינת שעשוע עולם הבא, להודות ולהלל לה' יתברך על כל החסדים והנפלאות שעשה עמו עד הנה.

קושיות

- א. מה ההבדל בין ב"צר הרחבת לי" לבין באלקים אהלל דברי? לכאורה אין חילוק אבל מאידך באלקים אהלל דבר אפשר לפרש גם שמהלל על ההרחבה שתבוא אחרי הצרה. ואילו בצר הרחבת לי ביארנו שהכוונה לחפש את ההרחבה שבצרה עצמה. מאידך צ"ע בזה בלק"ה כלאי בהמה ד' ח"ו¹ מבאר שגם הרוח בין עדר לעדר הוא בחי' בצר הרחבת לי. מבואר שם הרוח שאחרי הצרה נחשב בצר הרחבת לי. דהיינו שמתחזק בעת צרה מההרחבה שתייהיה אח"כ אבל זה קצת קשה. ואולי טעמו כיון שחושב את כל הצרות שם כצרה אחת שיש בה רוחים.
- ב. צ"ע האם "בצר הרחבת לי" מתקיים גם בצרה של גוי? עיין גמ' ע"ז ד.ו² שאת הגויים הקב"ה לא דן כישראל על כל חטא בנפרד, אלא עושה בהם חורבן ושממה הכל בבת אחת. מאידך מבואר בפסיקתא³ שאפילו בענשו של הנחש הקדמוני עשה בה הרחבה.
- ג. "בצר הרחבת לי" – צ"ע הרי מפי עליון לא תצא הרעות והטוב (איוב ג' לח) פירוש שיוצא רק אור פשוט ומצטייר אצל כל אחד כפי מעשיו. אולי כי מפי עליון דייקא לא יוצא הרע והטוב, אבל המלכות היא המענישה, ובעונש מסתרת השגחת זעיר ועושה הרחבה.
- ד. מלבד מה שאנו מצפים שהשם יתברך יושיענו בקרוב מכל הצרות – צ"ע מה כוונת רבנו, האם יש צד לומר שאנו לא מצפים שיושענו, אלא שמחים להשאר כך רק עם ההרחבה שבתוך הצרה?

הקדמה

"בצר הרחבת לי" הוא עניין הדעת לראות אור בחושך. יסוד זה חוזר בחז"ל הרבה ועוד יותר בתורות של רבנו. ונראה שיש בזה מדרגות ובכלליות מאד הן שתיים, כמו שחילק הבעש"ט⁴

¹ ל"ק"ה כלאי בהמה ד' ח' – פי באמת בכל צרה שבעולם – יש בתוכה הרחבה, בחינת 'בצר הרחבת לי' פנ"ל, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (עבודה זרה ד.): על פסוק (איוב ל, כד): 'אף לא בעי ישלח יד', וכתוב (תהלים עח, לח): 'ולא יעיר כל חמתו', שזהו בחינת (בראשית לב, יז): 'ורוח תשימו בין עדר ובין עדר' הנאמר ביעקב אבינו, שדרשו רבותינו ז"ל (בראשית רבה עה, א): על הצרות והגליות שפון יעקב, במה שלא ערב פלאים לתן רוח בין הצרות. שזהו בחינת 'ורוח תשימו בין עדר ובין עדר' – בין צרה וצרה, בין גלות לגלות, כמו שדרשו רבותינו ז"ל, הינו פנ"ל.

² עבודה זרה דף ד. – רבי חמא בר' חנינא רמי כתיב (ישעיה כז-ד) "חיימה אין לי" וכתוב (נחום א-ב) "נוקם ה' ובעל חימה" לא קשיא כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים. רב חנינא בר פפא אמר "חיימה אין לי" שכבר נשבעתי, מי יתנני שלא נשבעתי אהיה שמיר ושית וגו'. והיינו דאמר רבי אלכסנדר מאי דכתיב (זכריה יב-ט) "והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים", אבקש, ממי? אמר הקב"ה אבקש בניגני שלהם, אם יש להם זכות, אפדם, ואם לאו אשמידם. והיינו דאמר רבא מאי דכתיב (איוב ל-כד) "אף לא בעי ישלח יד אם בפידו להן שוע" אמר להן הקב"ה לישראל כשאני דן את ישראל, אין אני דן אותם כעובדי כוכבים, דכתיב (יחזקאל כא-לב) עוה עוה עוה אשימנה וגו', אלא אני נפרע מהן כפיד של תרנגולת. דבר אחר אפילו אין ישראל עושין מצוה לפני, כי אם מעט כפיד של תרנגולין שמנקהין באשפה, אני מצרפן לחשבון גדול (שנאמר אם בפידו) להן שוע. (דבר אחר) בשכר שמשוועין לפני אני מושיע אותם, והיינו דאמר ר' אבא מאי דכתיב (הושע יג-י) "ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים", אני אמרתי אפדם בממונם בעוה"ז, כדי שיזכו לעולם הבא, והמה דברו עלי כזבים. והיינו דאמר רב פפי משמיה דרבא מאי דכתיב (הושע ז-ט) "ואני יסרתי חזקתי ורועותם ואלו יחשבו רע", אמר הקב"ה אני אמרתי אייסרם בייסורין בעולם הזה, כדי שיחזקו זרועותם לעוה"ב ואלו יחשבו רע.

³ ראה פסיקתא זוטרתא על בראשית פרק ג' פסוק יד ועפר תאכל כל ימי חייך – כתוב ונחש עפר לחמו (ישעיה סה כה). א"ר אלעזר אפילו קללתו יש בו ברכה. שנאמר על גחונך תלך. שהוא בורח לחור וניצל. ועפר תאכל. שכל מקום שהולך מזונו עמו:

⁴ עיין בעש"ט על התורה פ' מקץ בהגהות מקור מים חיים שם אות ד' בשם פתגמין קדישין שכתב בשם הבעש"ט לבאר הפסוק ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו ע"ש באריכות. ובתוך דבריו ביאר החילוק בין מדרגת השגת נחום איש גם זו שאמר גם זו לטובה לבין מדרגת השגת ר"ע תלמידו שאמר כל דעביד רחמנא לטב עביד – ומבאר שם דמה' לא יוצאת שום רעה כלל רק טוב אבל מחמת מעשי

בין השגת ר"ע שאפילו בעת צרה גדולה אמר כל דעביד רחמנא לטב עביד כמבואר בגמרא¹. (וכן נפסק להלכה או"ח סימן רל/ח²), דהיינו שצריך להאמין שהרע של עבשיו יגרור אחריו טוב. להשגת נחום איש גמזו/ט³ שבעת צרה גדולה מאד אמר גם זו לטובה, דהיינו שאין רע כלל, ובדיעבד כמו שאבנים טובות יכולות לפייס את הקיסר כך עפר יכול לפייס אותו. ואמנם כל אחד כפי השגתו כך מתנהג עמו/ו⁴, כדאיתא בתענית שם שאע"פ שהחליפו לו את האבנים טובות לעפר, נעשה לו נס ולא רק שהגזרה התבטלה אלא נחום גם חזר עם עוד יותר אבנים טובות. (אמנם יש/א⁵) שלמדו שאין חילוק ביניהם)

בתורה ד' רבנו אומר כשאדם יודע שכל מאורעותיו הם לטובתו זאת הבחינה מעין עולם הבא. וזהו שאמר דוד המלך "באלקים אהלל דבר" דהיינו שאומר הלל ושבח גם בשעת צרה ודין, ושם דייקנו לשון רבנו שאמר שהם לטובתו ולא טובתו, ואמר מעין עולם הבא ולא עולם הבא, שהכוונה שכל מאורע שנראה רע צריך לדעת שיגרור דבר טוב. ועל כן הוא רק מעין עוה"ב. אבל השגת עוה"ב היא בחי' מה שמבאר רבנו בתורה כא נחמו נחמו עמי, סוד הנחמה היא מחשבה אחרת כמבואר בפרש"י דהיינו שיתברר למפרע שכל מה שהיה נדמה לרע בעוה"ז היה בעצמו טוב.

עוד בעניין זה כיצד מה שנדמה לרע הוא בעצמו טוב עיין בהוספות לתורה עפ"י תורה פה תניא שלא היה הדרך לרחל. ורמזו בסעודה מפסקת של תשעה באב שאוכלים ביצה לרמזו שדייקא אז נולד משיח, כך הביצה דייקא כשמסרחת לגמרי אז נוצר ממנה האפרוח, וכן העץ לא צומח מהזרע רק אחרי שנרקב, וכן מעצם הלז שנשאר אחרי שנרקב כל הגוף ממנו נעשה תחית המתים.

ובעין זה דומה לזה עניין הירידה תכלית העליה, שההרחבה שיש לנו בירידה, היא כשאנו תופסים שהיא רק לצורך העליה, (לעליה למדרגה חדשה) דהיינו להכנת כלי השפלות להשגה גדולה יותר. ובבחי' אם לא נפלת

האדם יש עליו קטרוג שלא מגיע לו הטובה ולכן נפסק שלעת עתה יגיע הטובה הזו לאדם בצרופים אחרים מלובשת ברעה חלילה, ואם האדם יעמוד בניסיון ויאמין שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד ושבודאי היא טובה אלא שעדין אינה נגלית לו אזי בזכות האמונה הזו יתהפכו הצרופים ויעשו ויתהוו צירופים קודמים הטובים כמו שהיו קודם הקטרוג ויתגלה הטובה לעין כל אמנם כפי האמונה כך יהיו הצרופים החדשים כי אם יאמין רק שמהרעה תצמח טובה כמו צמח שגדל מגרעין הנרקב אזי כך תתגלה לו הטובה לא מהרעה עצמה אלא שהרעה תגלגל והצמיח ישועה וטובה אבל ע"י שיאמין בהש"י הטוב והמיטיב שגם זאת הרעה בעצמה הוא לטובה גדולה היינו שמן הרעה זו יתהווה טובה יותר גדולה חזקה מטובה קמיתא שהיתה קודם הקטרוגים וכמעשה נחום אג"ז ואז בהיות האדם מאמין בדרך אמונה זו זוכה שגם מן הרעה יתהווה לו טובה ונוסף לו עוד טובה יותר ביתר שאת ויתר עזו וזה החילוק בין דרך מה דעביד רחמנא לטב עביד ובין דרך גם זו לטובה, והבן כי עמוק הוא עכ"ל.

עיין תורה כא אות יא נחמו נחמו עמי שהם בחי' המקיף ומקיף למקיף והריצ"ח ביאר שם שהן בחי' שתי השגות הנ"ל. וביאר שבשמו נחום לשון נחמה, רמוזה מדרגתו, כי נחמה היא לא רק ישועה מכאן ולהבא, אלא זה שמתגלה הטוב שהיה בצרה עצמה, ומבואר בפרש"י שכל לשון נחמה במקרא היא לשון מחשבה אחרת.

[הריצ"ח (לג 6 128) נחום איש גם זו דהיינו רמו ש"נחום" הוא איש "גם" "זו" כי "נחום" לשון נחמה. "גם" לשון רבוי ו"זו" גמט' אחד דהיינו שהשגת הנחמה היא לגלות את האחד ברבוי] אבל כל דעביד וכו' הוא לשון ארמית לשון ממוצע עיין תורה יט]

¹ עיין ברכות דף ס: אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר וכן תנא משמיה דרבי עקיבא לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד כי הא דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא מטא להאי מתא בעא אושפיזא לא יהבי ליה אמר כל דעביד רחמנא לטב אזל ובת בדברא והוה בהדיה תרנגולא וחמרא ושרגא אתא זיקא כבייה לשרגא אתא שונרא אכליה לתרנגולא אתא אריה אכליה לחמרא אמר כל דעביד רחמנא לטב ביה בליליא אתא גייסא שבייה למתא אמר להו לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה. (למה נקט לשון ארמי ולמה ספרה הגמ' את כל הסיפור בארמית לבד מהסיפא בלש"ה עין אסיפת זקנים ד"ה לעולם אבל עין דקדוקי סופרים)

² צ"ע מודע הש"ע לא כתב להיות רגיל לומר כנחום איש גמזו? אלא רק כר"ע, ונראה כי מדרגת נחום איש גמזו לא שייך בה מדרגות, והיא רק למי שבאמת זוכה למדרגה נפלאה זו, אבל במה שאמר ר"ע יש מדרגות, ושייך במדרגה הנמוכה לכל אדם. עוד נראה מוכח מכאן שהחידוש של הבעש"ט לחלק בין מדרגת נחום לר"ע היתה כבר ידועה למחבר הש"ע.

³ עיין תענית דף כא. וסנהדרין קח: ואמאי קרו ליה נחום איש גם זו? דכל מילתא דהוה סלקא ליה, אמר גם זו לטובה. זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר, אמרו מאן ייזיל? ייזיל נחום איש גם זו דמלומד בניסין הוא, שדרו בידיה מלא סיפטא דאבנים טובות ומרגליות, אול בת בהווא דירה, בליליא קמו הנך דיראי ושקלינהו לסיפטיה ומלונהו עפרא, (למחר כי חזנהו אמר גם זו לטובה), כי מטא התם ושרינהו לסיפטא חזנהו דמלו עפרא, בעא מלכא למקטלינהו וכלוהו, אמר קא מחיכו בי יהודאי, [אמר גם זו לטובה], אתא אליהו אדמי ליה כחד מינייהו, אמר ליה דלמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבוהון הוא, דכי הוה שדי עפרא הוה סיפיה, גילי הוה גירי, דכתיב "יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו", הויה חדא מדינתא דלא מצו למיכבשה, בדקו מיניה וכבשוה, עיילו לבי גנוזיה ומלוהו לסיפטיה אבנים טובות ומרגליות, ושדרוהו ביקרא רבה, כי אתו ביתו בהווא דירא אמרו ליה מאי אייתית בהוך דעבדי לך יקרא כולי האי אמר להו מאי דשקלי מהכא אמטי להתם, סתרו לדירייהו ואמטינהו לבי מלכא, אמרו ליה האי עפרא דאייתי הכא מדיין, הוא בדקוה ולא אשכחוה וקטלינהו להנך דיראי:

⁴ כמבואר בלק"ע ולק"ה ראה בסוף התורה.

⁵ כמו שחילק הבעש"ט – עיין כף החיים (ס"ק כא) על ש"ע או"ח סוף סימן רל שלא מחלק וסבר ששניהם עניין אחד. אבל עיין שם חכמת שלמה שכתב לעיין בחידושו על ויקרא (משנת תרט) שיש חילוק (בגבורות שלמה ואמרי שפר לא מצאתי)

לא קמתי²¹. ועוד יותר יש לדייק מלשון רבנו שנקט לשון ירידה תכלית העליה, ולא כמו שכל הספרים ירידה צורך עליה, שרבנו תופס את הירידה כבחי" של תכלית לעצמה, כי באמת העיקר היא השפלות, ולזה זוכים בעיקר בעת צרה וחושך דייקא. ואזי מתקיים בנו אשכון את דכא. ועי"ז בצר הרחבה.

וכעין השגת נחום אג"ז מבואר גם בתורה נו סוד הדעת הגדול שממשיכים צדיקים גדולים, להחיות את המלכות הנופלת להסתרה שבתוך ההסתרה, דהיינו דעת הנמשך מהכתר, שהוא בינה עילאה, שער החמישים, ששם נפלאות תמים דעים, שם הכל אחד פשוט, ורק משם אפשר להמשיך דעת נפלא, שעל ידו השלום הגדול בין כל ההפכים, עד שבכוחו לגלות אור מציאות הש"י אפילו בהסתרה שבתוך ההסתרה, שע"ז נהפכת ההסתרה לתורת ה'.

ביאור רבנו ל"בצר הרחבת ל"י היא השגה ממוצעת

אולי אפ"ל שמה שמבאר רבנו את הפסוק "בצר הרחבת ל"י" היינו שגם בצרה עצמה השם ית' מרחיב לנו. מצד אחד היא מדרגה שהרע נתפס כרע, אבל מאידך לא שהרע יגרור טוב, אלא שצריך לדעת, שבוודאי בתוך הצרה עצמה יש גילוי חסדים, וצריך לחפש את האור שבחושך, ועכ"פ להאמין שהן נמצאים, וממילא להבין שהצרה אינה מכת שונא ח"ו אלא מכת אוהב. ובבחי" "אם אציע שאול הנך" דהיינו שגם בצרה שנדמית לשאול תחתיות (מדור אחרון בגהנם) ה' ית' נמצא בבחי" "הנך" (לשון נוכח) ועל כן גם שם אפשר למצא נקודות אור של השגחה ועל ידם להיות קשור לה' ית'.

כעין זה מצינו גם בתורה קטו ומשה נגש אל הערפל כי שם האלקים, שם רבנו מבאר שה' ית' אוהב את ישראל ואוהב משפט, אבל אהבתו לישראל גדולה יותר, על כן אע"פ שמוכרח לעשות מניעות דהיינו קשיים וצרות למי שרוצה להתקרב לקדושה, הוא מסתתר בתוך המניעה.

יסוד העניין

נראה לבאר שיסוד העניין הזה לראות חסדים בתוקף הדין, הוא בסוד הדעת שהיא הכח לתפוס הפכים, והוא החדוש של אברהם אבינו שגילה והפיץ את האמונה בקל אחד, מזה שעד אז היה נעלם, כי האמינו שהרע והטוב הם בהכרח שני כוחות, משני מקורות נפרדים, כמבואר בכלי יקר²². וכך האמינו הגויים בכל הדורות שעל כן האמינו באלילים רבים, עד שהמציאו את הנצרות והאיסלם, שמקורן ביהדות כידוע.

למעשה

צריך לזכור ולהאמין שבכל הצרות גדולות וקטנות שעובר על כל אדם בכל מקום וזמן תמיד יש נקודות אור להאחז בהם ולא להתייאש אלא אדרבה לחפש חסד והרחבה בכל צרה, ולהודות עליה (כנ"ל בלק"ה ובשיחות מעלים לתרופה). וגם זה מעין עוה"ב כמבואר בתורה ב' תנינא חנוכה ימי הודאה וזה בחי' שעשוע עוה"ב וכו' עי"ש. ועי"ש שכל הצרות הן רק חבלי לידה של תורה שרוצים שנוליד על עוד טובות נפלאות שנגלה שהקב"ה משפיע לנו בעוה"ז.

ונראה שהדוגמא הטובה ביותר היא נס פורים שהיתה צרה נוראה לישראל כשנגזר להשמיד להרוג ולאבד את כל עם ישראל ולא להשאיר שריד. והמעין במגילה רואה צירוף מקרים נפלא במשך מאה שנים מגלות מרדכי לבבל עד שנבנה הבית השני, ובפרט בסוף שבעים שנה כשמלך אחשורש שונא ישראל דייקא אז מתגלה השגחה

²¹ ילקוט שמעוני תהלים פ"ה רמז תרכח-.... (מיכה ז ח) "אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי", אלולא שנפלתי לא קמתי, "כי אשב בחשך ה' אור לי", אלולא שישבתי בחשך לא היה אור לי: עכ"ל. הנפילה הראשונה בתורה היתה כשהפיל תרדמה על האדם כדי לברא את האשה, (לברא לשון חיתוך) תרדמה דייקא בחי' תרד-מה, שירד ממדרגת השכל למדמה שהם דמיונות והסתרה ובלבול, ודייקא עי"ז וזה לבת זוגו. בבחי' ירידה תכלית העליה, בחי' אם לא נפלתי לא קמתי כנ"ל. (באמת כבר קודם היו כמה נפילות בבחי' זו אבל הן לא כתובות בתורה אלא בחז"ל כגון שבירת הכלים לפני הבריאה וכגון הברדלת מים תחתונים מהעליונים ביום השני וכגון לכו מעטי עצמן ביום רביעי אבל רק כאן ביום השישי נכתב בפירוש לשון נפילה ויפל ה"א תרדמה) ויסוד כולם כנ"ל שהיא סתירה על מנת לבנות וירידה צורך עליה ומיעוט צורך התחדשות. וכולם בחי' צרה וצריך למצא את ההרחבה שבה מה שיש בה נקודות אור ולהתחזק גם בעת צרה בהרחבה שתולד אח"כ.

²² מבואר בכלי יקר (שמות יח א') - שבזמן ההוא היה בעולם רבים מעמי הארץ שהיו טועים בטעות של מאני, שטען שיש שני אלהות אחד מושל על הטובות ואחד על הרעות, והנה לדעתם הנבערה שניהם חלשים כי המושל על הרעות חכם הוא להרע ולהיטיב אין אתו, ופשיטא שאין ראוי לכנס תחת כנפיו לקבלו לאלוה כי מי פתי יסור הנה, והמושל על הטובות אין בכחו להרע אפילו לשונאיהם של המאמינים בו וא"כ שוא עבוד אותו כי מקרה אחד לכל לעובדו ולאשר לא עבדו, ועל כן אין ראוי לקבלו לאלוה, ולקבל שניהם גם כן קשה כי יכחישו זה את זה כי זה יקלל זה יברך:

ועל כן כששמע יתרו מתחילה, את כל אשר עשה אלהים למושה ולישראל, עדיין לא שמע כי אם מן הטובות, כי למושה ולישראל הטיב בכל מיני טובה, אע"פ ששמע קי"ס ומלחמת עמלק, מ"מ לא שמע כי אם מה שנקרע הים לישראל והלכו ביבשה, אבל לא שמע עדיין טביעת פרעה וחילו, וכן מלחמת עמלק שמע שבא להרע לישראל ונצולו ממנו, וע"כ הוצרך לפרש ולומר כי הוציא ה' וגו', לומר שלא שמע כ"א מן הטובות, דהיינו היציאה ממצרים, וחשב יתרו שמא אלוה זה אינו מושל כ"א על הטובות, ועדיין לא היה מרוצה לקבלו לאלוה, כי חשב שמא יש אלהים גדול ממנו, המושל על הטובות ועל הרעות כאחד, ולא בא כ"א להשיב בתו לבעלה, אמנם אח"כ כשסיפר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים, דהיינו כל הרעות והמכות אשר פעל ה' במצרים ובים סוף, אז ראה ויספרה לאמר הנה זה האלהים מושל על הטובות ועל הרעות כאחד, ועתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים וראוי לקבלו לאלוה ולכנס בצל כנפיו:

נפלאה בתוך תוקף הצרה הנוראה כשנתחבר לו הזמן הרשע, וביותר דייקא בשעת הגזרה להשמיד להרוג ולאבד מתגלה שהכנת ההצלה היתה כבר שזורה בתוקף הצרה בבחי' בצר הרחבת לי.

וחייב האדם לעצמו ולהקב"ה לחפש ולהתפס בנקודות האור ולהודות עליהן ולא להסתכל רק על הצרה והחסרון ולשקוע ביאוש. ולא להיות כפי טובה על ההרחבה שיש בצרה ולהודות עליה. ואפילו רק על שבאמת מצד עומק הדין מגיע הרבה יותר (תורה קסה ותורה מט תנינא) וצריך להודות ששיתף רחמים בדין. ועוד כי מפי עליון לא תצא הרעות והטוב (איוב) אלא אור פשוט שכל אדם מצייר אותו לפי מעשיו, נמצא שכל צרה, האדם בעצמו מצייר אותה ומתקן כפרה לעצמו.

עד כאן ההקדמה

*

תורה קצה [י']

(תהלים ד')/טו' בצר הרחבת לי, פשוטו של מקרא היא תפילת דוד המלך כשהי הנרדף וביקש שיקבל תפילתו עתה כמו שנהג להציל אותו ולהרחיב לו בכל עתות הצרה שעברו עליו. פשט הפסוק הכוונה שאחרי הצרה ירחיב לו ורבנו לומד מהפסוק הזה שבאמת כבר בתוך הצרה יש הרחבה רק היא נעלמת בגלל הסבל שגורמת הצרה, כי בעלי הדין מתגברים כדי להפיל את האדם ליאוש בעת צרה ורבנו מעורר אותו **היינו** שידע שגם אפילו בהצרה בעצמה, השם יתברך מרחיב לנו. על כן בתוך הצרה עצמה צריך לחפש את ההרחבה והנצנוצי אור ועי"ז להתחזק גם בזמן החושך והסבל. כי באמת **אם יסתכל האדם על חסדי ה', יראה, שאפילו בעת שהשם יתברך מיצר לו, גם בהצרה בעצמה, השם יתברך מרחיב לו, ומגדיל חסדו עמו.**

וזה רמוז בתפילת דוד, שאמר **בצר הרחבת לי, היינו אפילו בתוך הצרה בעצמה, תמיד נתת לי הרחבה בתוכה.**

דהיינו מלבד מה שאנו מצפים שהשם יתברך יושיענו בקרב"ט מכל הצרות, וייטב" עמנו מאד, אך אפילו גם בהצרה בעצמה מרחיב לנו [י']: ובאמת ע"י שהאדם נותן רוח בדעתו למצא את ההרחבה שיש בצרה, על ידי זה השם יתברך מושיעו. כך חידש מוהרנ"ת בלקוטי עצות (ערך סבלנות אות ח). וביאר בלק"ה (כלאי בהמה ד' ח) כי מי שאומר שאין הרחבה בצרותיו דהיינו שכל כך נתעקם לבו מה' יתברך ואינו יכול לצעק אליו, אזי חס ושלום באמת נתרבין עליו הצרות רחמנא לצלן, כי כל הנמשך אחר צערו הצער נמשך אחריו חס ושלום, רק צריכין לתן רוח בדעתו/טו' למצא הרחבות גם בתוך הצרות בעצמן ולהביא תודה והודאה בכל עת, כי באמת בכל צרה שבעולם יש בתוכה הרחבה בחינת בצר הרחבת לי כנ"ל. עכ"ל. ולפי דבריו נמצא מי שנמשך אחר ההרחבה שמוצא בצרה ההרחבה נמשכת אחריו/י'.

⁷ לא ידוע מתי ותיכן נאמרה תורה זו

^{טו} תהילים פרק ד (ב) בקראי ענני אלהי צדקי בצר הרחבת לי חנני ושמע תפילתי:

רד"ק (ב) בקראי ענני אלהי צדקי. הנכון שנאמר המזמור הזה גם כן בברחו מפני אבשלום. ואמר, בקראי ענני אלהי צדקי, שאתה יודע כי עמי הצדק ועם אשר כנגדי העול והחמס, ואתה אלהים שופט עלינו. כי כל אלהים ענינו שופט, כמו שפירשנו, אך יש אלהים שפטים בארץ (מזמור נח, יב). וכן נקראו בני אדם השופטים (שמות כב, ה) עד האלהים יבוא דבר שניהם, והגישו אדוניו אל האלהים (שם כא, ו). בצר הרחבת לי. הרחבת, כמו תרחיב לי, כמו שפירשנו שבנבואות יאמר עבר במקום עתיד שהדבר כאילו נעשה. וכן היתה רוח הקודש מופיעה על לשונו ואומר, הרחבת לי חנני ושמע תפילתי:

מלבי"ם (ב) בקראי – אומר עת אקרא בתפלה ענני – מפני שלשה דברים, א' מצד שאתה אלהי צדקי – מצד שאתה יודע צדקתי ומעשי הטובים, ב' מצד הרחמים ומצד שאתה רגיל תמיד לענות בעת צרה, וז"ש הלא תמיד בצר הרחבת לי – ג' מצד החנינה ומתנת חנם, כמ"ש והנותי את אשר אחון אעפ"י שאינו כדאי, וז"ש חנני ושמע תפילתי:

^{טז} גם בדפוס ותולדו - יושיענו בקרב, ומתולדו - יושיענו בקרב

^{טז} גם בדפוס ותולדו - וייטב, ומתולדו - וייטב

^{טז} עיין עלים לתרופה נכתב קי (או קיו) ד"ה וכבר נחקר אצלי ונכתב קסה (או קעג) ד"ה והנה כוונת לדעתי

^{טז} לשון זה של מוהרנ"ת צריך לימוד. שכדי למצא את הרוח שבצרה צריך ליתן רוח בדעתו, כנראה הכוונה לעורר החסדים שיש בדעת כדי להרחיב דעתו ולצאת מהצמצום שגורמים הצרה והדינים, ורק עי"ז יכול למצא את הרוח שבצרה, ולהתחזק ממנו.

^{יז} ועיין חכמת שלמה (קלוגר) על ש"ע או"ח תקפג סעיף א' הנה הטעם מ"ש בש"ס ובש"ע לאכול דברים טובים ומתוקים אין הכוונה דרך תפלה, דאין מקום לתפלה בשעת אכילה, רק זה הוי לבטחון ואמונה, כי מראה שהוא מאמין ובוטח שכן יהיה, ובפרט לפמ"ש בדרושים לפרשת תבא שנת תרי"ב דבר"ה יהיה אדם משמח ואומר כל מה שעשה הוא יתברך הוי לטובה, ובזה יהיה נהפך באמת לטובה. ולכך

עד כאן ביאור חברותא לתורה קצה

כאמור בתורה קצ"ה שלנו רבנו מדבר על ההרחבה, שנמצאת וצריך לגלות בתוך הצרה עצמה. ומעניין לעניין באותו עניין נראה להביא מאמר בעניין הישועה הנעלמת בחורבן דייקא, בבחי' שבתוקף הצרה נעלמת ההרחבה שתיולד ממנה. אבל באמת כשיודעים זאת, אזי אפשר כבר בשעת הצרה בעצמה לקבל חיות ותקווה מהאמונה בזה. כמו ששום אדם לא בוכה כשרואה תרנגולת מחממת ביצה, אדרבה הוא שמח, אע"פ שיודע שהיא גורמת לביצה להיות מסרחת/כ"א מאד, כי מאמין שאחרי כ"א ימים יבקע אפרוח. ועל כן בכל הכ"א ימים שהם ימי חורבן הביצה, הוא מוצא הרחבה בתוקף הצרה, ע"י האמונה שמאמין שהכל לטובה.

פרשת ואתחנן תשעד

הקדמה לתורה פה תנינא

תורה פה אע"פ שלא מבואר מתי נאמרה אבל נראה שנאמרה בשבת נחמו, דהיינו נחמה שאחרי הבכי והאבל של תשעה באב. וזה עיקר הנושא המבואר בה, דהיינו סוד הנחמה/כ"א, לבאר שתכלית החורבן וההסתרה, בו דייקא טמון הבניין והחיים, וזהו סוד הנחמה שפירושה שמתגלה ההפך ממה שהיה נראה לנו, (כפרש"י בכל מקום שכתוב לשון נחמה פירש לשון מחשבה אחרת/כ"א) וכלשון יוסף לאחיו "אֲתֶם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֲלֹהִים חֲשַׁבָה לְטָבָה" דהיינו שמתברר שמה שהיה נדמה לנו לרע בעצם הוא טוב נפלא הנובע מאהבת הש"י אותנו, והבעש"ט חילק בזה שתי מדרגות כדאיתא בבעש"ט עה"ת מדרגת ר"ע דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד דהיינו שבוודאי יולד מזה טובה נגלית, ומדרגת נחום איש גמזו גם זו לטובה, שגם הדבר שנראה רע הוא בעצמו מתגלה כטוב.

עיקר הנושא הוא חורבן בית המקדש, וכעין זה מבאר סוד עצם הלוח שהיא חורבן הגוף ודייקא ממנו תחית המתים וכעין זה הביצה שהיא חיים חדשים טמונים בכדור קשה סגור וחתום וע"י חום התרנגולת הולכת ומסרחת יותר ויותר ודייקא כשהיא מסרחת ביותר אזי נולד אפרוח חי. נמצא שדייקא העיבור והדין הקשה שנעשה בביצה הוא שגרם להולדה וכשנולד האפרוח אזי נתגלה הנחמה דהיינו שנתגלה האמת שהיא הפך ממה שהיה נראה לעינים, כי באמת האפרוח התחיל להתהוות כבר מתחילה וכל מה שהיה נדמה לרע וחורבן הוא דייקא היה התהוות האפרוח.

רבנו מתחיל מאגוזים הנקראים לוזים כי גם אגוז בגמט' חטא ויש בו ד' קליפות כמבואר בזה ורק דרכן מגיעים לפרי שהוא הטוב הגנוז בו (אגוז גמט טוב). כעין שמצינו בלוז שחורבן הגוף הוא דייקא התהוות החי עוה"ב כנ"ל. וכעין שמצינו ביעקב אבינו שרצה לשאת את רחל בת זוגו ומשמים לא נתנו לו אלא את לאה תחילה כי דייקא היא הדרך לרחל. וכעין זה מצינו באדם הראשון כמבואר בכהאריז"ל שתחילה קיבל אשה שהיא בחי' לאה והיתה כולה דינים קשים (ולא רצה בה ונעשית קליפת לילי' הנוראה) ורק אח"כ קיבל את חווה שאמר עליה זאת הפעם בשר מבשרי.

עוד מרחיב כאן רבינו סוד העניין שבין המיצרים הם כ"א ימים, ימי אבל ובכי על החורבן שנעשה אז בימים אלו, וכן מצינו בהתקממות פרי עץ הלוח וכן התקממות האפרוח בביצה שנמשכים כ"א ימים.

נמצא שכ"א ימים שנמשך החורבן דהיינו מיום שהובקעה העיר ביז תמוז והלכו והחריבו את כל הסובב את בית המקדש, עד ט' באב ששרפו את המקדש עצמו, רבנו משווה לכ"א ימי חנטת פרי הלוח ולכ"א ימי עיבור האפרוח. נמצא שכמו שהביצה כל ימי העיבור מה שנעשית יותר ויותר מסרחת זה היה התהוות האפרוח, הכי נמי כל ימי חורבן הבית מיז תמוז עד ט' באב הם ימי התהוות ובניין הדעת וקרבת ה' נפלאה ודייקא בט' באב נולד האפרוח

מה"ט נראה שיהיה אדם רגיל לומר בר"ה אחרי תפלת שחרית, כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, וגם זו לטובה, ולכן מה"ט תקנו לאכול מאכלים טובים ומתוקים ולומר עליהם כן, כדי שאם ח"ו נגזר להיפוך, יהיה נהפך ע"י אמירה זו לטובה, אמן כי"ר.

כ"א עיין ביצה לא. ביצת טרפה מותרת הטעם כי אימת גדלה. לבי מסרחא. עפרה בעלמא הוא. וביאר בספר דברי ישר ואמת קונטרס א' אות יב שא"א בשום אופן בעולם שיבוא ממציות למציות אחר אם לא שיבוא לאין דהיינו המציות דביני ביני ואז הוא אין. ואין אדם יכול לעמוד עליו כי הוא בא למדרגת אין כמקודם הבריאה ואז נברא בריה חדשה כמו מביצה לאפרוח אותו רגע שנגמר כליון הביצה קודם התחלת התהוות אפרוח הוא אין והוא היולי בפלוסופיא שאין אדם יכול לעמוד עליו כלל כי הוא כח קודם הבריאה ונקרא תוהו וכמו כן הזרע הצומח וכו' לא יתחילו לצמוח עד שנאבד אותו הזרע בארץ וכלה מהותו כידוע כדי שיבוא לאין שהוא מדרגה שקודם הבריאה והוא נקרא חכמה כלומר מחשבה שאין לה התגלות ואח"כ מזה נברא כי "כולם בחכמה עשית" ומה שאמר בגמ' עפרא בעלמא הכוונה היולי נקרא עפר על דרך מה שנאמר בקהלת ג' כ' הכל היה מן העפר" שהוא היולי כנודע ונקרא עפר מפני שהוא היולי לדברים החמריים וזהו הכל היה מן העפר כלומר היולי והכל שב אל העפר דהיינו היולי.

כ"א יסוד הביאור ע"פ מה ששמעתי מהריצ"ח [על תורה כא שיעור 24] עם הרבה תוספות

כ"א הריצ"ח (וישב תשנ"ו בשיעור על זוהר פקודי) בקדיש אומרים שבחים לעילא מן כל וכו' ברכתא תשבתא ונחמתא וצ"ע איך נחמה מצטרף ללשון שבח. (עיין טור או"ח סימן נו שהוא על נחמת הקבה) והתירוץ ע"פ תורה כא שכשיתגלו המקיפים והמקיף אריך ועתיק אזי יתגלו כאלה גלויים של נחמה שיתברר שלא רק יצאנו מרע שזה בחי' הצלה וישועה, אלא נחמה זו מחשבה אחרת, שמתברר שלא היה רע כלל וזה השבח הגדול שנגלה איך שלא היה רע כלל, איך שבתשובה מאהבה, אפשר לגלות שבע"ת אפילו למעלה מצדיק גמור.

הזה, ובשבת נחמו אזי בזכות השבת אפשר להשיג את הנחמה הזו שמתברר שבאמת החורבן היה התהוות בניין דעת נפלא מה שלא היה קודם החורבן. ויהי רצון שנוכה להרגיש זאת בפועל בלב.

ועומק העניין הוא להבין שכל צרה היא עיבור של ישועה (עיין תורה ב' תנינא שכל צרה היא עיבור של תורה) והישועה היא לא סוף הצרה כמו שנראה בעין חיצונית של גויים, אלא היא נחמה דהיינו עין השכל של יהודי שתופס בכל צרה עיבור של מציאות חדשה לגמרי שצריכה להוולד, והכלל שא"א לעבור ממצויאות למציאות אלא ע"י שירקב לגמרי כל החיצוניות והגשמיות של המציאות הקודמת, כדמצינו באפרוח והסתכלות כזו זוכים בשבת נחמו, שבזכות השבת מקבלין עין השכל אמיתית לתפוס את הנחמה שבחורבן, לתפוס שאחרי החורבן אנו במציאות חדשה לגמרי של דעת.

ונ"ל להוסיף על פי המבואר בתחילת התורה, שהעורף וההסתרה רומז ללאה ולאה היא בחי' בינה עלאה כמבואר בכהאריז"ל ואיתא בתורה ו' שתחילת דרכו של הבעל תשובה היא בזיונות ושפיכות דמים שהקב"ה מביא עליו מהארת שם אהי-ה שבבינה עלאה שמאיר לו בבחי' אחוריים דהיינו בחי' עורף כמבואר כל זה בתורה ו' אות ב'. ואהי-ה גמט' כא. רמז לכא ימים הנ"ל שהם בחי' הסתרה ועורף דייקא (כא ימי אבל בין המיצרים. וכא ימי עיבור ועברה וחושך שבבינה, וכא ימי גדילה של פרי עץ הלוז עד שנעשה פרי) והם דייקא הדרך לחיים חדשים ולהארת פנים ובניין בית הדעת ובית המקדש.

הלזים רומזים ללאה שהיא בעורף. ביאור העניין נראה כי פרי הלוז מתבשל בכא ימים כימי העיבור של ביצה ועיבור הוא בחי' דינים לשון עברה וכעס, והלוז רומז לעצם הלוז שהיא הנחמה שבחורבן הגוף, וזה בחי' לאה שרומזת להסתרה שהיא הדרך אל הפנים. כי לאה כשהיא בעורף של זעיר אזי רגליה בראש רחל/כ"ה, ולאה היא בחי' עקב של בינה, כי חיצוניות הבינה נקראת תבונה, וחיצוניות התבונה דהיינו רגליה שם אחיזת לאה. נמצא שלאה בחי' רגלי דרגלי הבינה, ובינה מינה דינין מתעריין, וכל שכן שבבחי' רגליה, דרגליה יורדות מוות, שם הדינים קשים ביותר. לכן לאה בחי' דינים ומרגליה יניקת הקליפות. כמבואר כל זה בכהאריז"ל/כ"ה. ומצב זה הוא בחי' חורבן הבית, וצריך להמתיק את דיני לאה, וזה ע"י הבכי על החורבן (כמבואר בקהלת יעקב ערך לי אות ג'). וחז"ל שתיקנו לאכול ביצה בסעודה מפסקת, רמזו לנו שגם בתוקף האבל והבכי צריך לזכור את הנחמה, דהיינו שכל ההסתרה והחורבן, רק הוא הדרך אל הבניין והארת הפנים. של בית המקדש, היינו בית לקודש, דהיינו בית החכמה, בחי' בית יעקב (עיין תורה א), בחי' יחוד קב"ה ושכינתיה.

כי השכינה בית להקב"ה. ותחילה נבראו אחור באחור, דהיינו שהיא בחי' עורף ביחס אליו, וצריך לתקנה ולהגדילה ע"י שהאדם ממליך את הקב"ה על עצמו ועל העולם, ע"י נבנית המלכות לקומה שלימה, עד שראויה ליחוד, ואזי באה לפנינו ונעשה יחוד שהוא התיקון השלם. נמצא כל יחוד מתחיל דייקא מבחי' עורף והסתרה. וזהו שמבואר כאן שמלאה שבעורף באים לבית אל שהוא בית המקדש, דהיינו להביא את הנוק' מעורף לבחי' בית.

כי ליעקב שתי נשים, לאה ורחל, שהן בחי' עולם המחשבה ועולם המעשה והנגלה, ותחילה שתיהן מאחוריו, לאה מגובה החוזה שלו ולמעלה כנגד העורף, ורחל למטה ממנה, דהיינו מהחזה שלו ולמטה. נמצא רגלי לאה בראש רחל. ושתייהן בחי' מלכות, לאה מלכות דבינה, ורחל מלכות של תפארת, ותיקון המלכות הוא תיקון המלכת הש"י עלינו, שתחילה ממליכים את הקב"ה במחשבה, וממנה באים למעשה. וכן תורה זוכים לה ע"י תפילה, ובזמן התפילה עדיין התורה נעלמת מאד, ואעפ"כ בבחי' בכח היא כבר נמצאת מאד כמבואר בתורה ח' אות ז'.

¹² שער ההקדמות - דף מו עמוד א - סוד בינה העליונה שבנוקבא דו"א, הנקרא לאה. - ונבאר בחי' העליונה שבנוקבא דו"א, הנקראת לאה, כבר נתבאר, כי מחצי התחתון דת"ת התבונה עד סופה, הכל נכנס ומתפשט תוך ז"א, ונדוע כי היותר תחתון נכנס בתחלה, ונמצא כי המלכות של התבונה, היא שנכנסה בתוך ז"א, ומקום התפשטותה היא בתוך הדעת של ז"א. ואמנם מכח אור הגדול של זו המלכות של התבונה, נוקב אורה באחור הדעת דו"א במקום העורף, ושם נעשת בחי' לאה הנזכר, ושעור התפשטות קומת לאה, הוא עד אחור החוזה דו"א, כי שם התחלת ראש רחל העומדת תחתיה, וזהו סוד אין מלכות נוגעת בחבירתה אפילו כמלא נימא, כי עד שתכלה פרצוף לאה הנקרא מלכות עלאה, או שם ממש מתחיל פרצוף רחל, הנקראת מלכות תחתונה:

גם זהו סוד עקב ענוה יראת ה', ואמרו רז"ל, מה שעשתה ענוה עקב לסוליתא, עשתה יראה עטרה לראשה. והביאור הוא, כי ענוה היא לאה, ויראת ה' היא למטה ברחל, ולפי שמשוה זכה ללאה זו הנקראת ענוה, לפי שעלה עד חמשים שערי בינה, ולכן נקרא על שמה, והאיש משה עניו מאד. ויראת ה' רחל, וזוטרתי היא לגבי משה, כמו שאמרו רז"ל והבן זה. ונמצא כי במקום שנשלמו הרגלים והעקבים של לאה הנקראת ענוה, שם תחלת כתר ועטרת ראש רחל הנקראת יראה, ולכן נאמר ברחל אשת חיל יראת ה', פירוש, כי רחל אשת חיל, נקראת יראה, היוצאת מז"א הנקרא הוי"ה, וזהו יראת ה'. ואמנם סדר התפשטות קומתה הוא, כי מזרוע ימין חסד דו"א, שבו שלשה פרקים, נעשה כל קו ימין של לאה, שהם, חכמה, וחסד, ונצח שבה. ומג' פרקי גבורה דו"א, נעשו כל קו שמאל, בג"ה דלאה. ומקו אמצעי דו"א, עד החוזה שבו, נעשה קו אמצעי כלו של לאה:

¹³ עיין שער הפסוקים - פרשת בלק - והנה נתבאר שם בדרוש התרפים, כי להיות כאן מקום העקביים של לאה, אשר היא עצמה דין גמור, להיותה מן אורות מועטים, היוצאים מן מקום האורות המכוסים, ואינם יוצאים אלא ע"י בקיעה כנוצר, ובפרט בחי' העקבים שבה, שהם דינים קשים, ולכן הקליפות מתאחזות שם, ואותם האורות הנזכר של אימא, שנתפשטו עד העקבים של לאה, שהם בוקעים ובלוקים כתר ראש רחל, ונכנסים בתוכה כנו', יוצא הארתם לחוץ, ונאחזים בהם החיצונים: וכו' ע"ש.

ובזמן ששולטים הדינים אזי קב"ה ושכינתיה הם אחור באחור, דהיינו שלא באה בעורף זה בחי' ימי המיצרים שלא באה בעורף, וע"י הבכי והאבלות נמתקים דיניה, עד שזוכים לנחמה, שהיא היחוד. ויש כאן חידוש שדייקא בתכלית החורבן הוציאו הגויים את הכרובים ומצאום מעורים (יומא נד:), רמז ליחוד קב"ה ושכינתיה, וממנו נולד נשמת משיח דייקא בעצם החורבן/י¹⁰ דהיינו שכיון שכילה חמתו בעצים ואבנים, חזר ונתגלה אהבתו העצומה לישראל אע"פ שחטאו, וזה בחי' הנחמה שמאירה בסעודה מפסקת של ט' באב, שאוכלים ביצה שרומזת ללוח, שהוא עצם שלא ניכר בו כלום, ונדמה לחורבן גמור, ואעפ"כ טמון בו כח היולי של כל עבודת ה' של האדם, ובעיקר השפלות (תורה עב תנינא) והמלכות שהמליך את הקב"ה בחייו, ועי"ז יבנה מהלוח גוף חדש מזוכך בתחית המתים. ולזה רומזת הביצה שהיא כדור קשה וסגור שיצא מתרנגולת חיה, ולא ניכר בו כלום, ודייקא הוא בחי' עיבור של חיים חדשים.

הכי נמי הבכי על החורבן שהוא בחי' שאדם רואה לנגד עיניו רק חורבן וחסרון, בו דייקא טמון בניין הבית מחדש. וחידוש מלכות בית דוד שהוא מבני לאה דייקא. שבחורבן המלכות בבחי' עורף ולעתיד תיהיה פנים בפנים. וזה בחי' שמלאה שבעורף באים לבית אל דהיינו לבנין בית להארת תתן אמת ליעקב שנקרא אל (כמבואר בתורה פה).

¹⁰ עיין מהרש"א סנהדרין צח. בשם המדרש שמשיח נולד בעת החורבן ונלקח מאתנו לג"ע.

